

Alsup, J. (2013). *Teacher identity discourses. Negotiating personal and professional spaces.*

New York: Routledge.

Možná se vám již stalo, že jste otevřeli knihu a byli jste v situaci, že vás přiměl text k uvažování. Přesně tyto pocity jsem měla při čtení publikace Janet Alsup.

Kniha je věnovaná sebepojetí učitele. Zajímavá je koncepce knihy, která vychází pouze z výzkumů, které realizovala sama autorka se svým týmem kolegů. Výzkumy jsou originální i proto, že byly realizovány se skupinou studentů – budoucích učitelů základních a středních škol. Studenti zde vystupují jako participanti výzkumů. V knize je popsáno několik kvalitativních designů. Tento design má své přívržence, ale také i své odpůrce. Právě ti, kteří neholdují bohatým textovým komentářům, ale dávají přednost statistice a číslům, tvrdí, že věda bez čísel není vlastně vědou. Oponují také tím, že výzkumný vzorek nemá argumentační hodnotu. I v případě autorky J. Alsup můžeme sledovat práci s pouze malými výzkumnými soubory – do deseti studentů, budoucích učitelů.

V kvalitativně orientovaném designu počet lidí zapojených do výzkumu není rozhodující. Co je rozhodující, to je otázka, zdali je možné výsledky zjištění posunout do obecně platných postulátů, teoretických modelů. Navzdory všemu je nutné říci, že celá publikace je věnovaná analýze subjektivních teorií budoucích učitelů, a proto je možné přijmout orientaci ke kvalitativním postupům v prezentovaných výzkumech. Hodnotnější je však snaha o hlubší vyjádření některých zjištění, což bych ráda dokumentovala na příkladu vybraného výzkumu pod názvem *Učení je... analýza metafor*.

Autorka vysvětluje, že metafora je něco, co se netýká pouze *lingvistů*, básníků a učitelů angličtiny. Metafora je daleko významnější, než se obecně předpokládalo, a metaforický diskurz může vytvořit a posílit osobní a profesní identitu každého z nás.

George Lakoff a Mark Johnson jsou asi neznámějšími teoretiky metafor jako způsobu, jak porozumět identitě. V roce 1980 publikovali velmi vlivný text *Metaphors We Live By* (Metafory, podle nichž žijeme), v němž argumentovali, že náš vztah ke světu je hluboce metaforický a že metafory formují základ, téměř archetypální vzorce, které používáme k porozumění událostem

a k rozhodování se. Tvrdili, že velká část sebeporozumění je hledáním vhodných osobních metafor, které našemu životu dají smysl. Metafora proniká do každodenního života, nikoliv pouze v jazyce, ale i skrze činy. Náš běžný pojmový (konceptuální) systém, za podmínek, ve kterých jak myslíme, tak konáme, je fundamentálně metaforický ze své podstaty. Metafory nejsou pouze kreativním způsobem, jak popsat zkušenost, ale ovlivňují a působí na tuto zkušenost tím, že mění to, jak vnímáme a chápeme různé události, situace a lidi. Dále, a to je možná ze všeho nejvíce vzrušující, říkají, že změna nebo modifikace v metaforickém diskurzu může pozměnit materiální akce a konkrétní zkušenosti (Lakoff & Johnson, 2008).

Janet Alsup tuto techniku použila při výzkumu svých studentů, budoucích učitelů, a popisování jejich profesní identity v průběhu studia. Metafory jsou podle autorky cestou k vyjádření a zvýšenému pochopení osobního a profesního já. Autorka píše, že realizovala „podrobný, hloubkový, kvalitativně orientovaný výzkum“ se 6 participantkami – budoucími učitelkami. Z textu však není příliš jasné, jestli šlo o rozhovory, nebo jinou výzkumnou metodu. Jasně kontury však mají popisy metafor. Autorka se svým týmem zkoumala metafory ve dvou formách, a to metafory textové a metafory vizuální, tedy obrazové. Na začátku studia studentky vytvářely tzv. textové metafory. Domnívám se, že v textových metaforách byla využita metoda tematického psaní. Autorka navedla participantky výzkumu na vysvětlení toho, co je metafora, a pak jim zadala úkol, aby se vyjádřily k tomu, jakou metaforu by přiřadily například k pojmu vyučování. Nestačilo jenom pojmenovat metaforu, ale také ji popsat.

Pro čtenáře nabízím dvě ukázky studentkami zpracovaných metafor:

1. *Vyučování je kaleidoskop.* Je tu mnoho diverzity mezi učiteli, žáky, typy škol, schopnostmi a tak dále. Každý žák ve třídě je svým způsobem odlišný; učitel se musí naučit vyrovnat se s těmito rozdíly a vytvarovat je tak, aby pracovaly stejně jako krásné obrazce v kaleidoskopu. V každé škole jsou různé typy učitelů, kteří mohou vytvořit různé obrazce v kaleidoskopu. Rozdílní učitelé s rozdílnými vyučovacími styly mohou formovat ten nekrásnější, neprospěšnější a nejrozdílnější výhled. Stejně tak jako každá barva má svůj účel v obrázku, každý žák má nějaké schopnosti, které poslouží k chodu třídy. Každý žák má určitý talent, stejně jako každá barva má určitou krásu.

2. *Vyučování je jako počasí.* Budeme mít slunné dny, kdy budeme všichni nadšení a šťastní, že jsme učitelé, kdy jsme dosáhli k tomu nedosažitelnému žákovi, kdy se nám vydařil učební plán naší kariéry. Ale také tu budou bouřlivé dny, kdy se vše špatné jakoby utrhne ze řetězu, a dny, kdy se to na nás povalí jako sněhová koule. Stejně jako počasí je vyučování nepředvídatelné. Bez ohledu na to, jak moc si budeme den plánovat nebo jak moc práce vložíme do lekce, není tu žádná záruka, že to bude ve třídě fungovat.

Po ukončení studia měly studentky (v té době již učitelky) zpracovat vizuální metafory pro tytéž pojmy, které byly zadány na začátku studia v textové podobě. Mohly je zpracovat ve fotografické podobě nebo nakreslit. Volba byla na nich. Tyto metafory označuje autorka jako metafory vizuální neboli obrazové. I u těchto metafor bylo nutné popsat, o co na fotkách jde, a zpracovat k nim příběh. Takto vzniklo 354 metafor v příbězích na témata (pojmy), které autorka vybrala jako pojmy, jež utvářejí profesní směřování učitelů.

Autorka uvádí, že studentky lépe pracovaly s vizuálními metaforami. Vizuální metafory demonstrovaly spojitost s ideologickými, často osobními rozpory s profesními zkušenostmi, které studentky pocítily, když vstoupily do své učitelské profese.

Vizuální metafory se jevily ve facilitaci růstu identity efektivnější než textové metafory. Autorka připisuje toto zvýšení efektivity postupu času. Především to vidí v tom, že studenti se jednoduše učili a rostli během let, a tudíž jejich metafory byly přemýšlivější. Nicméně autorka polemizuje s hypotézou, že něco z variability v efektivitě mohlo být způsobeno vizuální podstatou druhých metafor.

Pro čtenáře je samozřejmě velmi těžké vnímat, jaké bylo studium participantek a co vše je během něho ovlivňovalo. Neznáme dobře také strukturaci studijního programu, který studentky navštěvovaly, a také nevíme, jak je ovlivnilo i to, co se dělo mimo rámec formálního kurikula.

Metafory, ať už jako reprezentace nebo rekonstrukce, poskytly indikátory učitelova vědění a umožnily zkoumat růst vědění patřící k různým tréninkovým zkušenostem a vztah mezi věděním a pozorovatelnou praxí. Během výzkumu se metafory participantek staly sofistikovanějšími a refletovaly non unitární subjektivity a složitosti profesního života učitelů.

Metafory podle výzkumu zužovaly vnímané propasti mezi příběhy zkušeností a propojenými percepcemi učitelské role, podnítily kognitivní disonance, které často vedly k integraci osobních a profesních postojů.

Publikaci Janet Alsup doporučuji učitelům, studentům, akademickým pracovníkům, které zajímají témata sebepojetí učitele. Publikace nesporně vyvolá množství otázek a budete nad ní uvažovat a možná vás napadne i zpochybňování kvalitativního designu výzkumu. To je však naprosto v pořádku. Když se zdaří dílo, které podporuje tvorbu nových otázek a provokuje k jejich hledání, je publikace úspěšná a plní svůj vědecký cíl. Navíc podporuje nový vědecký diskurz. I proto doporučuji knihu také výzkumníkům, kteří hledají nové inspirace pro vlastní výzkumné projekty.

Adriana Wiegerová
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií,
Ústav školní pedagogiky

Literatura

Lakoff, G., & Johnson, M. (2008). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.

Šalamounová, Z. (2015). *Socializace do školního jazyka*. Brno: Masarykova univerzita.

Na první pohled by se mohlo zdát, že ve škole se hovoří stejně jako všude jinde. Školní jazyk je však natolik specifický, že se o něm mnohdy uvažuje jako o cizím jazyce svého druhu. Od chvíle, kdy děti vstupují do školy a stávají se žáky, se proto spolu s učením konkrétních poznatků učí také to, jakým způsobem o nich hovořit. Tento proces, označovaný jako socializace do školního jazyka, přibližuje předložená monografie. Prostřednictvím empirického výzkumu ukotveného ve vyučovacích hodinách českého jazyka na druhém stupni základních škol nejprve popisuje, jak se žáci seznamují se školními pojmy a poté jakým způsobem pronikají do používání jazyka při práci s učebními postupy. Kniha tak ilustruje, jak se žáci stávají součástí specifického jazykového společenství, které je škole vlastní.